

Департамент культури, національностей, релігій та охорони об'єктів
культурної спадщини
Одеської обласної державної адміністрації

Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Грушевського
Науково-методичний відділ

БІБЛІОТЕКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ІННОВАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ПРОСТОРУ, МОДЕРНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ

Методичний лист

Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» визначає бібліотеки як базовий елемент культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави, наголошує на важливості їхньої ролі в розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, на формуванні стійкого інтересу до вивчення й розуміння національної історії та культури, сприянні розбудові читаючої, мислячої та освіченої нації, здатної практично втілювати здобуті знання і досвід у розбудову незалежної України.

Сьогодні бібліотеки Одеського регіону передані на баланс територіальних громад, які є складовими процесу реформування системи місцевого самоврядування та територіальної влади в Україні відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування. Необхідними умовами діяльності бібліотек в нових умовах існування є забезпечення взаєморозуміння з місцевою владою та здійснення активної реорганізації та модернізації діяльності.

Бібліотека повинна позиціонувати себе як об'єктивно затребуваний та реально необхідний громаді осередок, що динамічно розвивається, генерувати свіжі ідеї та втілювати їх у життя. Бібліотечні послуги повинні надаватись користувачам, використовуючи сучасні методи та форми. Деякі пропозиції щодо використання бібліотечних просторів вже надано Українською бібліотечною асоціацією в

практичному електронному посібнику «Чотири простори бібліотеки: модель діяльності»¹.

Сьогодні маємо досвід перетворення звичного використання бібліотечного простору в нові сучасні, затребувані громадою, моделі: «бібліотеки-кафе», «медіа-бібліотеки», «бібліотеки-музеї», «бібліотеки-клуби», «інтелект-центри» та ін. Але навіть входження бібліотеки до нового типу надання культурних послуг населенню – створення центрів культурних послуг – може здійснюватися і без кардинальної зміни існуючого типу бібліотеки, але робота бібліотеки, використання її можливостей повинні оновитись.

Бібліотека не існує сама по собі, вона обов'язково повинна стати для населення так званим «третім місцем» – простором поза домом і поза роботою, де зустрічаються люди і втілюються ідеї.

Одна з важливих ідей щодо модернізованої бібліотеки – це «Бібліотека: вхід вільний». І це не відкриті двері в буквальному розумінні, це система вільного доступу до інформаційних ресурсів, які включають і комфортне середовище, і сучасне технічне оснащення (комп'ютерна та мультимедійна техніка), які вже є в багатьох бібліотеках області, і доступ до мережі Інтернет, і відкриті (не запилені і застарілі) фонди та дієвий пошуковий апарат (каталоги СКС та ін.), і нові цікаві форми роботи, і, врешті-решт, освічені, усміхнені, завжди готові поспілкуватись, порадити – бібліотекарі. Існує безліч варіантів «відкритої бібліотеки». У бібліотеках відзначаються дні народження, родинні свята, відбуваються заходи для молодих мам та їх малюків; спільно з представниками поліції проводяться навчання з попередження правопорушень та протидії можливим загрозам.

Зараз у бібліотечній справі популярним є термін «трансформація бібліотечного простору», тобто перебудова приміщень, перестановка

¹ Чотири простори бібліотеки: модель діяльності [Електронний ресурс] : практичний посібник / автори-укладачі: О. Бояринова, О. Бруй, Л. Лугова, Я. Сошинська, І. Шевченко; Українська бібліотечна асоціація. — Київ : ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2020. — 104 с. — Режим доступу : <http://livelibrary.com.ua/success-stories/4spaces/>

меблів, вільний доступ до фондів, виділення «зон» для окремих читацьких груп – за віком, за інтересами та ін. Вкрай важливою ця діяльність є для бібліотек територіальних громад, центральних публічних бібліотек, бібліотек, що перейшли до територіальних громад або до складу центрів надання культурних послуг.

В основному це досягається завдяки небайдужості більшості працівників бібліотек та їх наполегливому бажанню відстояти бібліотеки та довести важливість бібліотеки для громади. Необхідно позбавлятися від стереотипів і, використовуючи традиційні функції, методи і форми роботи, впроваджувати нові, що виникають у сучасних соціокультурних умовах.

Орієнтири сучасної бібліотеки – індивідуальні користувачі і потреби громади. Кожний працівник бібліотеки має бути менеджером, соціальним працівником, психологом, педагогом, організатором дозвілля. Слід облаштувати інформаційну зону, де розмістити відомості про бібліотеку – правила, плани, послуги, результати співпраці з державними та недержавними закладами, повідомлення про важливі події, ювілеї, акції, перемоги у конкурсах, участь у програмах та проєктах, рекламні матеріали, подяки меценатам і спонсорам та ін.

20 січня 2021 року розпочалась Всеукраїнська акція з промоції читання #Читай_досягай. Міністр культури та інформаційної політики України О. Ткаченко сказав: «Хочу, щоб 2021 рік став роком активної популяризації культури читання. Читаймо разом і ділимося з усіма своїми враженнями». Просимо ознайомити бібліотекарів та користувачів зі списком книг-уподобань О. Ткаченка:

- Сергій Жадан «Список кораблів»;
- Збірка творів «Кримський інжир»;
- Ліна Костенко «Записки українського самашедшого»;
- Сунь-дзи «Мистецтво війни»;
- Олександр Авраменко «50 експрес уроків української для дітей»;
- Томас Рікс «Черчілль і Орвелл»;
- Софія Андрухович «Амадока»;

- Леонід Каденюк «Місія – космос»;
- Надія Аврамчук та Микола Сухомозський «(Не) відомі українці».

Сьогодні Міністерство та Український інститут книги вирішують низку питань щодо головної проблеми – кластера читання:

- оновлення книжкових фондів бібліотек, враховуючи, що 70-80 % з них видано ще за радянських часів;
- забезпечення доступності сучасних книжок, адже вартість хорошої книги з якісною поліграфією чимала;
- встановлення моди на читання;
- трансформація, осучаснення бібліотек.

Враховуючи, що бібліотеки отримали книги за Програмою Українського інституту книги поповнення фондів публічних бібліотек України, просимо розпочати акцію, під час якої користувачі різного віку та соціального статусу прочитають хоча б одну книгу з отриманих і розкажуть про свої враження письмово або усно, використовуючи можливості соціальних мереж, або під час заходів, присвячених книгам, презентацій книжкових виставок тощо. Важливо ввести в практику бібліотек проведення жвавих бесід чи інтерв'ю з письменниками, працівниками видавництва. Популяризувати українську книгу надзвичайно важливо і, як наголошує Олександр Ткаченко, саме звичка українців читати врятує видавництва.

Візуальна популяризація фонду кожної бібліотеки залежить від її індивідуальних та технічних можливостей, але важливо, щоб простір був ефективно задіяним. Особливу роль відіграє зовнішній вигляд друкованих видань. Читач, не замислюючись, обере з полиці чисту і нову книгу, не звернувши увагу на зачитану і пошарпану. Тому фонд при вільному доступі повинен бути охайним. Користувач має бачити в бібліотечному закладі сучасний інформаційний центр, а не зібрання макулатури.

Завдання прищеплення уваги до читання слід вирішувати відомими і новими методами. Кожен стелаж, ресурси якого необхідно

донести до користувача, повинен знаходитись у зоні видимості. Ефекту можна досягти, використовуючи «гарячий стелаж» з книгами підвищеного попиту – актуальні, популярні, відомі чи, навпаки, призабуті книги повинні привернути увагу відвідувачів.

Привернути увагу користувачів варто ай-стоперами (eye-stopper – той, що зупиняє очі) – комунікативними яскравими елементами, поєднанням, на перший погляд, непокєднуваних кольорів, зображеннями фігурок людей, тварин та ін.

Важливою складовою створення нових комунікацій в бібліотеці є медіа-центри, електронні читальні зали, які надають доступ до новітніх технологій, ресурсів Інтернету.

Бібліотечний простір має передбачати надання послуг, орієнтованих на певні групи користувачів: аматорські клуби, проведення майстер-класів, організація зустрічей соціально активних літніх мешканців, людей з обмеженими можливостями та ін.

Сьогодні практично всі бібліотеки світу широко використовують обслуговування користувачів за межами бібліотеки, що також розширює «бібліотечний простір»:

- Бібліотечний, літературний десант – виїзний захід з метою інформування користувачів про книги, послуги;
- Бібліотечний бульвар – захід, який проводиться на вулиці з метою реклами книги та читання;
- Послуги бібліотечного гувернера (няні), бібліосад – можливість батьків залишити в приміщенні бібліотеки дітей, яким бібліотекарі організують дозвілля.
- Бібліотека приходить додому.
- «Книжка на галявині».
- «Книжковий флешмоб» та ін.

Бібліотечні Інтернет-центри, медіацентри, електронні читальні зали мають практично необмежені можливості. Крім надання мешканцям доступу до інформації, бібліотеки країни все активніше застосовують інноваційні форми роботи з користувачами; цей досвід

слід застосовувати й бібліотекам області: «інформаційний кошик», «прес-мандрівка», «кінозал в бібліотеці», «вінілова вечірка», «скайп-зустрічі», що надає традиційним формам роботи нове звучання.

Серед найбільш популярних форм роботи, які бібліотеки застосовують з метою створення нових комунікацій і які не вимагають фізичної трансформації приміщень бібліотеки, можна назвати: бібліошопінг (варіант «захист читацького формуляра»), бібліомікс, бібліофреш (варіанти бібліографічного огляду), бібліокешинг (частіше «квест»), бібліотечний нон-стоп («День бібліотек», «Ніч в бібліотеці»), бібліокараван (проводиться у формі діалогу), книжковий дрес-код, сторітелінг та ін. Популярним стає цифровий сторітелінг – коли текст відтворюється за допомогою аудіо, фото, відео, тобто з використанням цифрових технологій. Широку аудиторію збирають бібліотечні тематичні флешмоби, які організовують для популяризації можливостей бібліотеки, привернення уваги різних верств населення до її послуг.

Бібліотека в умовах існування в складі територіальної громади повинна дотримуватись принципу координації, підтримувати зв'язки та кооперацію зусиль з різними установами, громадськими організаціями, окремими особами, волонтерами та ін., які опікуються збором, вивченням, популяризацією національної історичної та духовної спадщини, скарбів, створених і накопичених людством, та виконують виховні, навчальні та інформаційні функції. Те, що не під силу одному бібліотекарю, можна здійснити за допомогою і підтримки партнерів. До проведення бібліотечних заходів слід постійно залучати навчально-освітні установи, мистецькі колективи, арт-компанії різного спрямування.

Сьогодні бібліотеки працюють у світі шаленої інформаційної конкуренції. Щодня створюються установи, фірми, кафе, які змагаються за відвідувача і готові надавати будь-які послуги. Щоб не програвати їм, бібліотека має також щодня змінюватись, шукати і впроваджувати нові послуги, дивувати користувача новими формами роботи, бути помітною.

Для трансформації бібліотек в центри громад необхідні усвідомлення змін та готовність змінюватись, не просто декларувати зміни, а системно їх впроваджувати. Сьогодні існує велика потреба в спілкуванні, і бібліотека має стати «третім місцем» в громадському просторі, де навчання відбувається поруч із цікавими дозвіллями, де є рівний доступ до інформації. Вкрай важливо знати громадську думку про роботу бібліотеки і спільно обговорювати, як її трансформувати.

Сьогодні бібліотека має стати центром спільнот, місцем соціалізації, публічним простором. І найголовніше – бібліотека має актуальні книги, а теза про те, що читання не менше впливає на успішну кар'єру, ніж навчання, повинна стати провідною нормою популяризаторської діяльності кожної публічної бібліотеки. Бібліотека перестає бути тільки читальною та книгосховищем, а має крокувати в ногу з часом.

БІБЛІОТЕКИ територіальних громад: інновація використання простору, модернізація діяльності [Текст] : метод. лист / Департамент культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини Одес. облдержадмін. ; Одес. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Грушевського; [упоряд. Ю. С. Амельченко ; комп'ют. наб. Ю. С. Амельченко ; відп. за вип. О. А. Булгакова]. – Одеса, 2021. – 7 с. – 10x21,5. – 40 прим. : б.ц.

Зам. № 8 від 15.02.2021 р.
Тираж 40 прим.

